

vlog posamičnih akterjev, obravnavanih v knjigi, kar prispeva k nazornejši predstavitvi opisanih režij in scen. Med njimi so npr. Jacintin ples v Pohujšanju v sezoni 1919/20 v režiji O. Šesta, prav tako njegova postavitev Grumove Goge z Vavpotičevo sceno, Debevčev Hamlet in prav tako Jacintin ples v operi Pohujšanje, Krleževi Glembajevi v režiji B. Gavelle in prizor iz Matička, Kreftova režija Revizorja in Romea in Julije na znameniti balkonski sceni E. Franza, Stupičevi igralski obrazi, prizor iz Beraške opere in Botra Andraža. Dodani so pregledni sezname režij vseh petih mojstrov, med katerimi po številu vodi O. Šest z več kot 250 režijami; preglednice je sestavila Francka Slivnik. Na naslovni strani ovitka so reproducirane portretne risbe Nikolaja Pirnata s karakterološkimi oznakami štirih režiserjev.

France Vurnik

PRODORNI POGOVORI S SAMIM SEBOJ

O dnevniških zapiskih profesorja in pisatelja Nika Koširja V znamenju strelca, 1997, 276 str.

Ko bralec gleda v dušo drugega, ki k vpogledu omogoča sam s svojimi dnevniškimi zapiski, se nujno mora vpraševati o samem sebi ali o temah, ki jih avtor obravnava oziroma o njihovem vrednotenju. Pri vsakem pisanju je avtor sam s seboj, vendar je njegov pristop odvisen od teme in namena pisanja; pri dnevniških zapiskih gre seveda za najintimnejše tkivo in seveda za poglavitno stališče do njega, za iskrenost. V iskrenosti je zajeta in ujeta resnica o resničnosti, v tem primeru o avtorju, na preizkušnji pa je tudi bralčeva sprejemljivost in dojemljivost tako teme o avtorju kot tistem središču, skozi katerega se pretaka osebno doživeto in osebno ovrednoteno spominsko in dogajalno gradivo. V tem smislu bi se dalo razpredati teoretiziranje o bistvu dnevniških zapiskov Nika Koširja od leta 1981 do 1994 z naslovom V ZNAMENJU STRELCA. Ko jih je 13. januarja 1992 pretipkaval za prejšnje leto, je po ugotovitvi obsega zapisal: »Kak drobec v njih bo nemara zanimiv tudi za zanamce.« O tem ni dvoma, predvsem pa so ti večji ali manjši esejistično mediativni in vrednotenjski drobeci zanimivi za sodobnike, saj jih je kar nekaj, ki se večkrat pojavijo na straneh Koširjevih dnevniških zapiskov.

Dnevniški zapiski očitno nastajajo po avtorjevem razpoloženju, zato je tako njihov obseg po letih zelo različen, prvi dve leti npr. dve in štiri strani, potem nekajkrat po deset, največ l. 1989, ko je avtor praznoval sedemdesetletnico, in ko so se tudi na jugoslovanskem političnem prizorišču že napovedovale in tudi odigravale radikalne spremembe, kar štirideset strani, temu obsegu se je približal le dvakrat s po petintrideset stranmi, in sicer v letih 1985 in 1994. Različni so tudi obsegi zapiskov, ki jih namenja posamičnim temam, nekateri so zgolj informativni, nekateri kritično analitični ali mediativni.

Po avtorjevi volji je bralec dokaj izčrpno informiran o pisateljevem načinu življenja na Poljšici v sožitju z naravo, ptiči in pridelki, ki mu jih nudi njiva pod hišo in sadno drevje okoli nje, o pohodih v Ljubljano, o obiskih prijateljev in znancev,

med njimi zlasti najzvestejšega, pianista Acija, ki poskrbi za avtorja tudi s prevozi in ga obiskuje v bolnišnici, kadar se znajde v njej po sili zdravstvenega stanja. Opazovanje svojega zdravja s samodiagnosticiranjem ali vsaj ugibanjem je prav tako ena izmed vzporednih tem skozi vse zapiske, prav tako spremljanje finančnega stanja z določenim namenom, za objavljanje svojih proznih in esejističnih del v samozalaganju in pa sponzoriranje obnovitvenih del Markove cerkve v Vrbi ter zlasti Čopove domačije v Žirovnici, za katero je namenil vso nagrado Prešernovega sklada l. 1988, ki jo je prejel za prevod Junaške pesmi o Cidu. Bralec je nadalje informiran o avtorjevih srečanjih s partizanskimi tovariši, pa z novinarskimi in profesorskimi kolegi iz časov, ko je bil zunanje-politični urednik pri Slovenskem poročevalcu (1945–1952) in profesor v gimnaziji v Stični (1952–1955) in seveda s kolegi na romanistiki, kjer je do upokojitve (1975) predaval italijansko književnost. Priljubljena tema so Koširjevi opisi potovanj po domovini in tujini, med njimi zlasti teden dni pri ekscelenci Capudru v Parizu, ter spominjanje na študijska bivanja v Italiji v letu, ko so volili papeža Janeza XXIII. Na teh poteh občuduje cerkveno umetnost, vse manj pa cerkveno hierarhijo, ki se skozi njegove ugotovitve v zapiskih spreminja iz »preganjanke v preganjalko«.

Posebno zanimive so strani ali vrstice, v katerih se Košir spominja svojih starejših pa tudi mlajših sodobnikov zlasti ob njihovi smrti; odhajanje teh je prav tako ena izmed osrednjih tem v Koširjevih dnevniških zapiskih. Tu se zvrstijo Vitomil Zupan, Mira Mihelič, Ciril Kosmač, Jože Udovič, Bojan Stih, Kumbatovič, Jože Javoršek, Marjan Rožanc, Matej Bor, Pavle Zidar (njegove stiske zadnjih let spremlja v več časovnih razmikih), Rado Bordon, Josip Vidmar, soborci in sovaščani. Zanimiva so zlasti vrednotenja njihovega dela, npr. Javorškove poezije in Črne krizanteme, medtem ko knjigo *Kako je mogoče* oceni kot najslabšo. V zvezi z Javorškovim pisanjem ugotavlja: »Škoda, da je človek, ki je bil tako pismen, kot je bil Jože, velikokrat leporečil in blebetal v prazno, kot kritik sotovarišev ali časa pa se velikokrat po nepotrebnem napihoval. Toda kaj hočemo: Ethos anthropos daimon.« Kritičen je Košir tudi do klasikov, npr. do Ovida, ki se je dobrikel cesarju Avgustu, na dobroto domačinov v Pontu, ki so mu lajšali izgnanstvo, pa je pozabljal, do Cankarja, ki da je »moderen in aktualen nemara le še v satiri, kritiki in persiflaži«, čeprav je seveda »še vedno naš klasik«. Kritičen je do Kocbeka in iskrenosti njegovih dnevniških zapiskov, prav tako do Pirjevca, ob katerem se avtorju upira malikovalstvo mlajših generacij, in ne nazadnje tudi do profesorskega kolege ekscelence dr. Capudra zaradi njegove ministrske izjave ob odkritju Balantičevega spomenika v Kamniku, da je padel na »pravi« strani.

To pa je tema, ki se je Niko Košir loteva z bolečino: partizansščina in odnos do nje. V živo ga zadenejo tendence za razvrednotenje slovenskega partizanskega bojevanja, saj je sam preživel 616 dni kot partizan, kar je popisal tudi v knjigi, za katero je doživel celo negativno kritiko, o čemer podrobno poroča. Toda avtorjeva pripadnost partizanstvu ga ne ovira pri kritičnem vrednotenju stalinizma, povojnih pobojev domobrancev, prehajanja oblastnikov (»rokomavhov«) v jaro gospodo in s prav takšno kritično distanco ocenjuje nekatere nove oblastnike. Spremlja tudi dogodke v Belem gradu, v katerem je prevzel krmilo Milošesku, dogajanja na Kosovu in kritizira nenehno opravičevanje slovenskih politikov. Pretresljiv je opis gootoške kalvarije enega izmed Koširjevih znancev.

Še bi se dalo opozarjati na tehtne in samosvoje strani v Koširjevih dnevniških zapiskih štirinajstih let, npr. vztrajno spremljanje prodaje njegovih v samozaložbi izdanih knjig ter finančnega izida teh akcij, odmeve na izdane knjige, npr. zlasti Simfonije slovesa, ki je izšla v mescu in pol od oddaje rokopisa, pa popisi razpolože-

nja v PEN klubovih družbah, ki se skozi leta in zapiske v dnevniku vse bolj redčijo oziroma spreminjajo, pa npr. bolezen in dolgotrajna rehabilitacija Julijana Strajnarja itd. Iz vsega tega je treba povzeti »duševni profil« humanista in pisatelja Nika Koširja, kakor ga je oblikoval sam o sebi: to je klasično izobražen, po romanskih literaturah temeljito razgledan izobraženec, ki ga je po eni strani osebnostno formirala usoda partizanstva in hkrati hromila povojna utesnjenost, iz katere pa je ubežal s pomočjo stroke in profesure, prevajanja in pisanja. V osebnosti Nika Koširja je nenavadno nazorno razvidna moč klasične izobrazbe, (ki jo kaže tudi z mnogoterimi citati v latinščini, grščini, italijansčini, španščini in francoščini), za presojanje tako usodnih sprememb sveta, v kakršnih je Koširjeva generacija ne le sodelovala, marveč tudi odločala. Ta njegova grško-latinska izobrazbena osnova prihaja tako do veljave, da bi jo veljalo vzeti kot paradigmo za formiranje osebnosti, ki se je sposobna spopasti z razkrajanjem vrednot v zahodni Evropi in z uveljavljanjem doživljajske površnosti, ki prihaja z one strani Atlantika, z nasiljem amerikanizacije. Ne nazadnje, le klasično podkovan izobraženec, ki suvereno povezuje osebno svobodo z občutljivim patriotizmom, je sposoben v dveh stavkih strniti eno izmed najbolj vsiljivih in hkrati veljavnih tem današnjega duhovnega ozračja kar v planetarnem obsegu:

»Vera v boga izvira iz človekovega strahu pred nerazumljivim in hudim, vera v posmrtno življenje pa iz človekove želje, da bi se lahko tudi po smrti srečal s kom, ki mi je bil na tem svetu drag. Nagib je vsekakor plemenit: lepši in plemenitejši kot strah pred neznanim, le škoda, da tudi iz te vere ni nič«. Zapisano 7. julija 1994.

Obvladljiv racionalizem se prepleta z neprikritim veseljem do življenja, ali uživanjem življenja, ki ga nakazuje med drugim tudi spremljanje prihodov in odhodov ptic kot znanilk vremenskih sprememb, menjave časov in pogledov vase, v katerih se utrne tudi takšna misel:

»So časi, ko človek ne razmišlja samo o tem, kdaj je naredil kaj slabega ali narobe, temveč se mu zdi, da je vse njegovo življenje ena sama velika pomota.« Zapisano 7. novembra (mrk mesec) kot edini stavek v dvanajstih dneh. Tudi v takih časovnih razmikih se razkriva avtorjev odnos do sebe, do ljudi, do sveta. Knjiga širokih miselnih razsežnosti in človeške neposrednosti, ki se bere.